

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך מב, תשנ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

רפאל לוי

צומת מתבדר ומכמונת

אור־דרך, איתנועה, גדר־בטיחות, טלטלנים, כבש, מדריך־נהיגה ומורה לנהיגה, מכמונת (ראדאר של המשטרה), צומת מתבדר, רחוב משולב, שטח מנוחה וכו' – כל אלה מונחים המפורטים במילון **למונחי הנדסת־דרכים** – **תחבורה ובנייה** (עברי-אנגלי ואנגלי-עברי), שיצא לאור בימים האלה (התש"ן – 1990). את המילון פרסמה הוועדה המרכזית למונחי הטכנולוגיה, מטעם האקדמיה ללשון העברית ובשיתוף הטכניון. המימון בא מן המנהל לבטיחות בדרכים של משרד התחבורה וממחלקת עבודות ציבוריות במשרד הבינוי והשיכון.

בהכנת המילון, המכיל כ־1800 ערכים, השתתפו מומחים מגופים שונים, ובתוכם נציגי המוסדות להשכלה גבוהה בארץ, נציגי מכון התקנים הישראלי ובאי כוח מוסדות אחרים. הייחודיות שבמילון זה: בשולי העמודים פורטו הסברים לרבים מן המונחים המובאים במילון.

בתוך שאר המונחים מצאנו: אֶסְפֶּלָה, קָבֶשׁ, נָגֶר, קְנוֹב, פְּנוֹת־כְּנִיסָה או תֶּא־פֶּקֶרָה, בְּטִישָׁה, טָפוֹף ועוד. נדון כאן בקצרה במונחים אלו במקורות ובשימושם כיום.

• **אסכלה** – ("סקאלה" בלטינית; מדרגות) – "ת"ר: המוכר את הספינה, מכר את האיסכלה" (בבא בתרא עג ע"א), והכוונה לסולם מדרגות, לעלייה מן החוף אל הספינה. אסכלה היא גם שְׂבָכָה של מתכת המונחת על האש, לצלות עליה בשר. בפסחים ז, ב: "צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא". וצורת האסכלה היא של שלבים (כצורת הסולם). כיום משמשת המלה לציון שְׂבָכַת מתכת בשולי הכביש, שדרכה מתנקזים מִי הגשמים.

• **כבש** – במילון הנ"ל מוגדר "כבש": "קטע כביש המחבר שני קטעי דרך ברום שונה". הכבש ידוע בכינוי "ראמפה". צורה מיוחדת יש לכבש־מילוט

(escape ramp) המשמש לעצירת-חירום של רכב שבלמיו התקלקלו. אבן-שושן כותב: מישור משופע להקלת העלייה והירידה: "וכבש בזהב לכסא" - דבה"ב ט, יח. "רצין ועולין בכבש" - יומא ב, א.

• **נָגַר** - במילון הנ"ל: "ספיקת מי משקעים המקלחים מתחום התנקזות בנקודה מסוימת".

בימי קדם היה הנגר תעלה להשקיה או לשתייה לבהמות או לחיות הכלואות במקום מסוים. בתוספתא יום-טוב ג, א: "שוחטין (חיות) מן הנגרין ולא מן המצודות ולא מן המכמורות".

• **קִינוּב** - במילון הנ"ל: "סילוק עודף טיח ובטון ממישקים". לקנב - לקצץ ולישר, לחתוך. "הסלים של עץ - משיחסום ויקנב (כלומר, יקצץ את הסיבים הבולטים)" (כלים טז, ב).

• **כווה כניסה** - במילון הנ"ל: "תא תת-קרקעי לקבלת מי-גשמים או לכל מטרה אחרת". כווה היא גם שקע בקיר, גומחה או כוך. בפסיקתא רבתי, קמג, קראנו: "היה חופר בתוך ביתו כווי (כווה) קטנה כמין צינור היו מכוונים אותה כנגד המזרח..."

• **בטישה** - רמיסה, דריסה. "דאגר לביטשי" - אומר רש"י: "בוטשין אותו ברגליים... שכרו לפי מניין בטישותיה" (בבא מציעא קיב ע"א).

• **טפוף** - מלא ושלם באופן מדויק. "מלוא חפניו שאמרו - לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות" - יומא מח ע"א.

מדברינו עד כאן עולה העובדה המעניינת, שבחידושי המלים של דורנו השכילו המחדשים להשתמש במלים ותיקות ולסגל אותן למציאות חיינו היום - דרך שיחיאל מיכל פינס, ממחדשי הדיבור העברי, ראה בה את הטובה מכל הדרכים.

אגב דברינו על אודות נהיגה בדרכים: מצאתי במילונים "אנגלי-עברי" (של ראובן סיוון וא"א לבנסטון, ושל ר' אלקלעי) את המונח Jehu - יהוא, כינוי לנהג משתולל, על דרך הכתוב בספר מלכים על יהוא: "כי בשגעון ינהג" (מל"ב ט, כ). גם מילון ובסטר מזכיר מונח זה. מעניין שבמילונים העבריים לא מצאתי את המונח במשמע זה.